

Gyulay Lajos
Kis tükör

Gr. Gyulay Lajos maga keze és könyve

Szerkesztő
Hász-Fehér Katalin

A gyűjteményben eddig megjelent:

Lotty! – Fanny! (1867. január 21. – 1867. március 3.)

Martius 15. (1867. március 14. – 1867. május 30.)

Hálózati kritikai kiadás
<http://www.gyulaynaplok.hu>

Gyulay Lajos
Kis tükör
(1832. augusztus 12. – 1851. augusztus 26.)

Sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta
Szabó Ágnes

Szeged
2008

A kötet a 19. századi irodalmi és művelődéstörténeti források: *Gyulay Lajos naplói* című, K 68866 számú OTKA pályázat keretében jelent meg.

Lektorálta
Ötvös Péter

Az idegen nyelvű szövegrészeket fordította és lektorálta
Balázs Péter (francia)
Nagyillés János (latin)
Simon-Szabó Ágnes és Ötvös Péter (német)

A szövegkiadás munkatársai
Kárpáti Zsuzsa, Sütő-Egeressy Zsuzsa, Török Zsuzsa, Turcsányi Mária

Megjelent a Szegedi Tudományegyetem Klasszikus Magyar Irodalom
Tanszékének gondozásában
Felelős kiadó: Zentai Mária

Készítette a Garmond 2000 Kft.
Felelős vezető: Kinyik Erika

ISBN 978 963 482 913 3
ISBN 978 963 482 914 0 ö

Tartalom

Bevezetés

Kis tükör. A napló bemutatása (Szabó Ágnes).....	7
--	---

Szövegekölés

Kis tükör első fele.....	17
--------------------------	----

Jegyzetek

Szövegmagyarázatok a Kis tükör első feléhez.....	65
--	----

Szövegekölés

Kis tükör második fele.....	73
-----------------------------	----

Jegyzetek

Ábra	107
------------	-----

Szövegmagyarázatok a Kis tükör második feléhez	108
--	-----

Kis tükör *A napló bemutatása*

A *Kis tükör* című naplót, a *Gr. Gyulay Lajos maga keze és könyve* című gyűjteményes kiadás második kötetét tartja kezében az olvasó. Gyulay Lajos egyes műveinek és szövegrészeinek népszerűsítő és tudományos igényű kiadásai után¹ a Szegedi Irodalomtudományi Munkacsoport a naplófolyam több kötetének közreadását tűzte ki célul. A munkát a kiegyezés évében készült *Lotty! – Fanny!* című naplóval indította el.² Az 1867-es kötetek mellett a *Kis tükör* közlését azért tartottuk fontosnak, mert a Gyulay-életmű egyik kitüntetett darabja, Gyulay itt összegzi addigi naplóit, listaszerűen kijegyzeteli belőlük az emlékezetes eseményeket és feltehetőleg a *Kis tükör* megírása után formálta nagyszerkezetté naplóköteteit.³

A *Kis tükör* rendhagyó külalakja is felkeltheti az olvasó érdeklődését, mivel Gyulay a szöveget a napló mindkét felétől vezeti. A kötet nem néhány hónapos vagy hetes időintervallumot ölel fel, hanem az első fele 1832-ben keletkezik, amikor Gyulay végleg elhagyva a bécsi kancelláriát, erdélyi birtokán tartózkodik, második felét pedig csak húsz év múlva, 1851-től vezeti. A 132x186 mm-es könyvben a hiánytalanul meglévő oldalakat szürke, kemény kartonborítás védi, melynek gerincén a *Kis Tükröm* cím olvasható. A levéltári, páros oldalakat jelölő, ceruzával írt oldalszámolás Gyulay megoldását követi: ahogy a szöveg, úgy az oldalszámok is két irányból indulnak és középen, a 86. oldalnál találkoznak. Az előszóban közölt idézeteknél és a jegyzetekben a kézirat oldalszámát követjük.

A szokatlan szövegelrendezés szokatlan olvasási módhoz vezethet, hiszen a könyvet bármelyik végén elkezdhetjük olvasni. A napló két része további szerkezeti egységekre bontható, az 1832-ben megkezdett első felében a kijegyzetelt eseményeket, két listát a korábbi kötetekről, majd a *Felleg és Sárkány* című párbeszédes mesét olvashatjuk. Az 1851-ben folytatott második fél tartalmazza a gyermekkor világát felidéző *Visszatekintés* című fejezetet,

---

¹ Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből (1815–1834). Kiadta Gróf Kuun Géza, Budapest: Athenaeum, 1874. és Gyulay Lajos naplói a forradalom és szabadságharc korából. 1848. március 5.–1849. június 22. 1. kötet. Sajtó alá rendezte V. András János, Csetri Elek, Miskolczy Ambrus, Budapest: ELTE Román Filológiai Tanszék – Központi Statisztikai Hivatal Levéltára, 2003.

² Gyulay Lajos: *Lotty! – Fanny!* (1867. január 21. – 1867. március 3.). S. a. r. Labádi Gergely, Szeged, 2008: 16. Az online verzió és a kutatási program honlapja: <http://www.gyulaynaplok.hu> címen érhető el.

³ Vö: Hász-Fehér Katalin: *Gyulay Lajos naplókönyvei*. In Labádi, i. m., 16. Az online verzió: http://www.kiad.hu/bibl/gyulay/haszfeher_gyulaynaplokonyvei.pdf

amelyből egyes részletek már 1874-ben napvilágot láttak, majd végezetül egy magyar és idegen szavak etimologizálásával foglalkozó rész következik.⁴

A kötet sajátosságainak értelmezése mind az irodalomtörténészek, mind a laikus olvasók számára aktív munkát, kihívást jelent azért is, mert a *Kis tükör* kevés összefüggő, egységes narratívába ágyazódó szöveget tartalmaz. Egyes részei nehezen illeszthetők a naplói írás egyébként szerteágazó hagyományába, mivel a szöveg jelentős része sem a biográfiai/történeti időben érzékelhető szubjektum változásáról, sem a személyes élményekről, sem a mindennapi események megörökítéséről nem szól. A napló a maga egészében a húsz év eltéréssel készülő részek miatt olyan organikus egészként bontakozik ki az olvasó előtt, amelyet a Gyulay-életmű sajátos esszenciájának tekinthetjük. A *Kis tükör*ben a naplóműfaj egyik legfőbb ismérve, hogy az írást megszakító napok vagy hetek következtében a szövegstruktúrában szétaprózódó szubjektum a befogadó horizontján épül fel újra, és áll össze koherens személyiséggé, fokozottan érvényesül, hiszen az olvasás előrehaladtával nemcsak a bejegyzések hónapjai alatt megkonstruálódó egyén bontakozik ki előttünk, hanem egy évtizedeken át változó személyiség képe is megjelenik. Ez a fajta „teljes” rálátás egyrészt a napló keletkezési idejével, másrészt a szerkezeti egységek tartalmával függ össze, harmadrészt Gyulay íráshoz fűződő különös viszonyából ered, amely szerves egységként kapcsolja össze a mindennapok megélését azok lejegyzésével.

Bár számos esetben bizonytalanok vagyunk Gyulay szerzői intenciói-val kapcsolatban, vajon a nyilvánosság elé szánta-e naplóit, a *Kis tükör* ajánlásából azt feltételezhetnénk, hogy az első részt kizárólag saját maga számára írta: „G. Gyulai Lajosnak keze és könyve Aug. 12^d 1832. Neve ezen könyvnek *A Gyulai Lajos Kis tükre*. Ajánlom azért csupán csak *magamnak* ezen könyvecskémet, mely *magamnak* szolgáljon könnyebbségemre, mikor valamit sok firkálásaimból meg akarok kapni [...] *Mutató táblája* vagy *könyve* azon nevezetesebb és gyakran hosszás keresést okozó tárgyakkal, melyek többi napló-könyveimben feltalálhatók.” (I/2–3)

A napló első része személyes olvasnivalóként funkcionál, a kötet egyetlen olvasója maga szerző, akinek a napló egyszerre dokumentál és egyszerre történeteket mesél el, soraival emlékeket idéz fel. Erre a sajátos állapotra reflektál ironikusan Gyulay, amikor az egyedül vállalható olvasói magatartásként a kötet elutasítását nevezi meg: „Már most csakugyan megjöttem róla, hogy ezen könyvnek a papirosa rossz, mert a legjobb pennával sem tudok haladni rajta, pedig török-szakad, üresen nem hagyhatom a lapokat, igyekezni fogok egyébaránt oly érdektelen dolgokkal betölteni, hogy az

---

⁴ Kuun, *i. m.*, 36–59.

egykori olvasónak kedve se legyen bőmbészni rajta, ha kínlódom én, ő legalább ne kínlódjék velem, dobja félre!” (II/8) Ugyanakkor számos esetben feltételez Gyulay aktív, figyelő, ellenőrző olvasót: „*Levelem művész Ferentzihez – 1^{ső} B. K. 1823^{nak} januarius 27^{dike} alatt nézzed pajtás*” (I/14), sőt olykor-olykor kiszól az olvasóhoz: „De az ilyenek barátságában bízatsz, és utoljára mi fűszerezi inkább e nyomorú éltet, mint az igazi barátság, hiúság minden egyéb [...]” (II/46)

A lajstrom írása közben Gyulay a gyermekkori első naplójától, a *Tarka könyvtől* kezdve egészen az 1831-ben megkezdett és a *Kis tükörrel* párhuzamosan vezetett naplójáig, a *Liber Deflorati*ig újraolvassa naplóit. A fontosabb események listázása előtt leírja a kötetek legfőbb jellemzőit, a címét, keletkezési idejét, a személyt, akinek egykor ajánlotta a könyvet, és néhol pár szavas tartalmi összefoglalót is ad: „A könyvek ezek: 1mo, a *Tarka könyv*. Ezt kezdtem 1809^{ben} gyermekkoromban, ti. 9 esztendő^s koromban és sokszori félbeszakasztások után, a tavalyi 1831^{diki} esztendőben végeztem be, van ajánlva *H Mester Pál Jánosnak*. 2°, a *Tokos két könyv*. Az egyik *rózsaszín*, a másik *kék*. Első *Döbrenteinek*, másik *Hegedűsnek* ajánlva. Ebben inkább könyv nélkül gyermekkoromban megtanult francia és deák erkölcsi mondások foglaltatnak, ezek is 1809ⁱ dátumúak.” (I/3)

A naplók bemutatása után kezdődik a kötetek tartalmi kivonatát sorjázó lajstrom. A feljegyzett tételek egyenlő mértékben oszlanak meg az egyén számára nevezetes dolgok és az egyetemes történelemmel, irodalommal kapcsolatos feljegyzések között:

- „Sz. K. *Ankerström és Lavater, III. Gustav svéd király*
Ezt is ott kell nézni, lapot fordítva.
- Sz. K. *Napoleonról több megjegyzendők és koráról*
Mind a nov. 18^{diki} dátum alatt látható. [...]
- Sz. K. *Berezinánál pusztult el XII. Károly serge is*
Nézd csak mind ezen dátum alatt ezt is. (I/48)
- [P. Z. K II. D.] *Don Carlosból jegyzeteim néhány. Emlékkönyvbe való*
Jan. 7^{diki} dátum után 1822^{ben}. *Se dire pis que pendre*, odébb.
- [P. Z. K II. D.] *Voltaire tragédiáiból kivonatok. Jan.*
Jan. 15^{diki} dátum előtt immediate, per se 1822.
- P. Z. K. II. D. *Érdekes utam Döbrenteivel Füreden keresztül*
Augustus 15^{dikén} kezdve 1829^{ben} egész sept. 11^{dikéig}.” (I/13)

A napló három felsorolás jellegű listát tartalmaz a korábbi kötetekről. Az első listában Gyulay saját reflexióit közli a kötetcímek mellett:

„13. *Látogató könyv*, 1834^{ről}, érdekes, ha nem is kimerítő jegyzetek, utazási tapasztalatokkal.

14. *Veres könyv*, megvallom, örömmel olvastam el.

15. *Paginás könyv rubrummal*, 1834^{diki} erdéli Diaetáról sok érdekes, de ki nem merítő jegyzetek, rossz versek.

16. *Album*, erről hallgatok ezúttal.” (I/53)

A második listában a naplók keletkezési idejét is közli, majd a harmadik, legteljesebb listában az addig feltüntetett adatok mellett, a személyt is odaírja, akinek ajánlotta kötetet, és a napló címéből rövidített jegyet:

13^{io} *Látogató könyv*. Lottimnak ajánlva, ennek jegye ez: L. K., és elkezdtem írni sept. 15^d 1833. Bevégeztem maj. 15^d 1834.

14° *Veres könyv*. Az 1834^{diki} jobb hazafiaknak ajánlva, ennek jegye: V. K. Elkezdtem majus 15^d 1834. Bevégeztem dec. 12^d 1834.

15° *Paginás könyv Rubrummal*. Testvérem, Fannynak ajánlva, ennek jegye ez: P. K. R. Elkezdtem dec. 14^d 1834. Végeztem apr. 11^d 1835.

16° *Album*. Testvérem, Constance-nak ajánlva. Ennek jegye: A. Elkezdtem april. 11^{dikén} 1835. Bevégeztem nov. 12^{dikén} 1835. (II/2)

A listákban a *Villa Beaujone* valamint a *Terwinkel* című naplók eltérő címmel szerepelnek. Az eltérésekre maguk a kötetek adják meg a választ: a *Villa Beaujone* vagy *Villa Beaujeune* című napló 1844-ben, Gyulay párizsi útja alatt keletkezett, valószínűleg a francia írásmód eltérő használata miatt jelöli Gyulay ugyanazt a kötetet különböző címekkel. A *Terminwink* vagy *Terwinkel* című naplót pedig a fantáziánéven emlegetett hölgyismerőseinek ajánlja: „*Terwinkel Divinának és Minwinkel Isisnek ajánlva, ezért címe: Terminwink*”.⁵

A *Kis tükör* 1832-ben készült sorai inkább egy költségeket tartalmazó kiadási naplóra vagy egy számviteli lajstromra hasonlítanak, mintsem a feljegyzések napi, heti gyakorisága szerint felosztott szövegtestre. Az első látásra talán nehezen befogadható, háttéranyag nélküli szöveg – hiszen a Gyulay által megemlített naplók jelenleg csak kéziratos formában érhetőek el – egy olyan érdekes játékteret nyit meg, amelyben az olvasó árnyaltabb képet kaphat Gyulayról, mint egy narratív vázra épülő, pár hetet vagy hónapot felölelő naplókötet esetében. A közel 30 évet átfogó naplófolyamból kicsemegéztet események bő lajstroma két dologra világít rá. Egyrészt rálátást enged a többi kötetre. Érdekes megfigyelni, hogy a feljegyzések természete az idő múlásával miképp változik: míg az 1809-ben megkezdett *Tarka könyv* 72. lapja a *Kis tükör* szerint azt a fortélyt tárgyalja, hogy miként kell „tenta pecsétét gúnyából és papirosból kivenni” (I/7), addig az 1824-es *Nagy fekete könyvből*

⁵ A kötet a kolozsvári Egyetemi Könyvtár Kézirattárában található (MS 1450/34).

már az 1813-as erdélyi pestisről küldött beszámolót említi (I/19). Ezzel párhuzamosan a szelektálás aktusára is figyelhetünk, hogy melyek azok az események, személyek, amelyeket Gyulay sok évvel a megörökítés után, 1851-ben is az emlékezés tárgyává avat.

A szelektálás, amennyire valaminek a negligálását, azaz jelen esetben az eredeti szöveggörnyezet elhagyását jelenti, annyiban szól a kiemelt események, a megörökített feljegyzések újradefiniálásáról is, hiszen az eredeti kontextusból kiszakadva ebben az új, felsorolás jellegű listában olyan – időben és térben egymástól távol eső – események kerülnek egymás mellé, amelyek szélesebb perspektívából világítják meg Gyulay életútját, kapcsolat-hálóját vagy éppen saját műveihez fűződő viszonyát. Egy ilyen egyszerű listán keresztül is tapasztalni fogjuk, hogy Gyulay identitásának gyökerei milyen mélyen nyúlnak a 19. századi főúri kultúra világába és mennyire összefonódnak nemesi származásával. A családtagokról szóló anekdoták, a nemesi származást hangsúlyozó genealógiai feljegyzések mellett hangsúlyos szerepet kapnak a főúri körök szokásai is. Gyulay a bécsi időszakban, a kancellárián eltöltött évek alatt kezdi szépirodalmi szárnypróbálgatásait, valamint ekkor válik legkedvesebb szórakozásává a színházba járás, ekkor kezd elmerülni a komolyzene világában. A családról szóló feljegyzések leggyakoribb szereplője Gyulay édesanyja, Kácsándy Zsuzsanna, az iránta érzett rajongó szeretet még a kijegyzetelt pár szavas sorokban is érzékelhető:

Elfelejtethetlen Anyám halála

„N. F. K. 1826^{nak} június 23^{dika} foglalja magában a szomorú sorokat.”
(I/22)

Voltaire-nek imádsága, melyet jó Anyámnak lefordítottam

[P. Z. K. II. D.] Az 1821^{diki} karácsony ünnepek alatti jegyzeteimet nézd.”
(I/13)

A naplók kronologikus sorrendjét hozzátvetőlegesen követő kijegyzetelés az 1834-ben írt *Veres könyvnél* megszakad, feltehetőleg Gyulay országgyűlési követként kevesebb időt tudott szánni a rendszerezésre. Egyetlen kijegyzést találhatunk az M. R. B.-vel jelölt, talán a *Mirabella* című, 1847-ben készült naplóból, ahol a kötet 140. lapjára utal (I/50).

Gyulay 1851. augusztusában, a napló folytatásakor megváltoztatja kötetének célját: „Megváltoztatom célját, e könyvembe ezentúl nem azt írom, mit kikeresni akarok a többiből, hanem megbírálok benne enmagamat” (I/51). A *Visszatekintés* című részben idézi fel fiatalságát, a marosnémeti kastélyban töltött boldog gyermekéveket, Döbrentei Gábor nevelősködését és

édesanyja fájdalmas elvesztését, majd az 1819–1848 között megrendezett erdélyi országgyűléseket.

A kötet lapjai irodalmi fossziliaként őrzik Gyulay írás- és olvasás-folyamát, hiszen korábban a már meglévő kötetekről készült egy lajstrom, 1851-ben pedig a *Kis tükör*-ben írtakat is újraolvasva folytatta bejegyzéseit.

Miközben otthonában könyvgyűjteményét és kézirateit rendezgeti, bepillantást nyerünk mindennapjaiba. A rendszerezés során aktuális olvasmányjaiból, a kezébe került kéziratokból, pl. Huszti András *Dacia mediterranea*-jából jegyeztet ki magának. Az írást és olvasást azonban nem pihentető kikapcsolódásként, hanem komoly elfoglaltságként éli meg, amelyről mindig mély szeretettel beszél. A naplóírást a szabadidőnek értelmet adó cselekvésként jellemzi: „Be jó találmány az olvasás és írás! Mit csinálnék én most magányomban, ha könyvem nem volna, ha írni nem tudnék, így annyira el tudom magamat foglalni, hogy az ebédet és pipázást, csak mint egy kellemtelen félbeszakasztást, úgy tekintem, alig várom ebéd után, hogy megint hozzáfogjak a munkához.” (I/61)

Az első rész második nagy szerkezeti egysége a *Felleg és Sárkány* című, Gyulay által mesének aposztrofált párbeszédes alkotás. A mese különlegessége, hogy szereplői a Nagy Falang tagjai. Gyulay hölgyismerősei a dialógusokra épülő mesében egy képzeletbeli istenvilág uralkodói, amely szigorú hierarchia szerint épül fel. A istenvilág feje Juna istennő, aki kegyetlen megtorlással bünteti alattvalóit, ha azok nem teljesítik parancsait. A két címszereplő, Felleg és Sárkány is éppen büntetését tölti a Földön, mivel szembeálltak az istennő akaratával. A párbeszédes darab végén Orion, egy másik szférában uralkodó férfi főisten látogatja meg az új főistennőt, Bajatoldát és udvartartását. A látogatás és ezzel a mese is Orion feltétel nélküli behódolásával ér véget, hiszen Orion, hogy szerelme, Jofineza kedvére tegyen, a szférában keringő bolygókat gyémántokká változtatja és kedvese lábai elé helyezi.

A mese végén Gyulay a könyvtest feléhez érve megfordítja naplóját és a hátsó borító utolsó rectójáról visszafelé kezd el haladni a könyv belseje felé. A szövegnek ezt a játékos megformáltságát szerettük volna visszahozni azzal, hogy mind a hálózati, mind ennél a papíralapú kiadásnál követtük Gyulay szövegrendezési elveit. A könyv közepén, a két rész találkozásánál közöljük a szövegmagyarázatokat és könyv második feléhez tartozó grafikai ábrát.

A napló kettős felosztása azonban többet sejtet pusztán játékosságánál, a kétarcúság kettős horizontot nyit meg az olvasó előtt. A könyv két fele, úgy, mint Janus isten kettős arca, a múltba és a jövőbe látás lehetőségét is jelképezi. A napló olyan határvonallá minősül át, amely azon túl, hogy fizikailag is megbontja a szöveg textúráját, egyszerre választja el 1832-t, a múltat, és 1851-

et, a jelent, és az írás folyamatossága révén a jövőt is, ugyanakkor az írástechnika által kialakított végtelenített folytonosság révén egymásba is olvasztja a három idősíkot: „Másutt lehet látni a folytatást, még ezen könyvnek is túlsó felén. Olyan ti. ez a könyv, melyet jobbra-balra lehet forgatni, *und nirgends schaut was heraus*, mint *Janus Istenségnek* két feje volt, a múltba és jövőbe tekintő, úgy e könyv is kezdet és vég nélküli, mert nem tudom, melyik fele az igazi kezdet és nem tudom, hogy hol lesz a vége. – A közepe felé hihetőleg, hol egymásra fognak farkasszemeket vetni az egybetalálkozó betűk [...]” (II/4–5)

A kötetek listázása és a múltjából vett fontos események lajstromozása analogikusan, egymást kiegészítve rajzolják fel előttünk Gyulay addigi élettörténetét. Ebből kifolyólag a naplók sorjázását csakis a biográfiai narratíva szerves részeként kezelhetjük, és egy olyan páratlan naplóírási gyakorlatot láthatunk, amely meghaladja a naplóműfaj konvencióit, hiszen a kötetek kijegyzetelése és a visszaemlékezések révén Gyulay Lajos szubjektuma több módon rajzolódik ki az olvasó előtt. Ebből kifolyólag a *Kis tükör* úgy értelmezhető, mint egy valóságos tükör, melyben a szerző, végigolvasva saját műveit, felidézve eltelt éveit, szembenéz saját magával.

A negyedik szakasz Gyulay egyik legkedvesebb időtöltéséről, az etimológiai érdeklődésről tanúskodik. Carl von Hügel *Kaschmir und das Reich der Siek* (Stuttgart, 4 köt., 1840–1841) című művéből jegyzi ki a magyar szavakhoz hasonlító szavakat, kifejezéseket és etimológiai kapcsolatot teremt közöttük. Gyulay nyelvészkedésében a kor divatos etimológiai vizsgálatainak hatását láthatjuk. Természetesen Gyulay érdeklődése messze áll a tudományos vizsgálódásoktól, inkább kedves időtöltésként foglalkozik a szavak eredetével, amellyel egyúttal tanítójára, Döbrentei Gáborra is emlékezik. „A magyar nyelv grammatikájával, subtilitásaival nem sokat bíbelődtem eddig, talán az is a barátság varázsereje, mely bennem fölébresztette az azzal foglalkozást. Döbrenteimnek kedvenc elfoglalása volt az. Én is, amit e tárgyban most egy hónap alatt egybegyűjtöttem, azt ide feljegyzem.” (II/48)

Szövegekölés elvei

Hasonlóan az első kötethez, mi is a szöveg erőteljes modernizálása mellett döntöttünk, hogy megkönnyítsük, sőt számos esetben egyáltalán lehetővé tegyük a kézirat olvasását. A sajtó alá rendezéskor figyelembe vettük az irodalomtudomány forráskiadásokkal szemben támasztott követelményeit, miszerint az írás nemcsak a szerző beszéd- és gondolkodásmódjáról, hanem lelkiállapotáról is árulkodik, így a minél pontosabb átírára kell törekedni.

A modernizálás során elvünk az volt, hogy egy folyamatos olvasást biztosító szöveg kerüljön a befogadó elé, amely a mai helyesírási elveknek megfelelően közli a szöveget, hiszen minden naplókötet nemcsak fontos kordokumentum, hanem egy alkotási folyamat láncszeme is, amelynek művészi értékét már Csetri Elek és Miskolczy Ambrus is felismerte: „Ha igaz az a megállapítás, hogy minden ember tud írni egy regényt, élete regényét Gyulay – a legrészletezőbb aprólékossággal, mérnöki pontossággal, napi élményeivel és gondjaival, benyomásainak, gondolatainak sokaságával, sok ezer oldalnyi szövegével – naplójával alkotta meg.”⁶

A naplók kritikai kiadását, betűhű közlését elérhetővé tettük a hálózaton folyamatosan bővülő adatbázisunkban.

A sajtó alá rendezéskor a legnagyobb gondot a központosítás sajátossága okozta. A kéziratban leggyakrabban összemosódik a pont, vessző, kettőspont, a rövid- és hosszú gondolatjelek használata. Gyulay ezeket nem használta olyan következetesen, hogy követni tudjuk írásjelhasználatát. Jelen esetben nem segítettek a korabeli külföldi és hazai kiadványok sem, amelyek az előző napló esetében egyértelműsítették az ortográfiát. Az írásjeleket ezért a szöveg értelmének megfelelően alkalmaztuk.

A szerkezeti elemek, díszítések esetében egyáltalán nem követtük Gyulay gyakorlatát, hanem a szöveg egységes arculatának kialakítására törekedtünk. A szögletes zárójelben jelzett oldalszámozás a jelen papírkidás sajátossága, hiszen a kéziratban Gyulay nem számozta meg az oldalakat. A kéziratban kiemelt fontos részeket, amelyeket Gyulay aláhúzásokkal jelzett, mi dőlt betűvel közöljük. A kézirat szövegrendezését követtük az első nagy egység, a lajstrom esetében is, a kötetek felsorolásánál nem folyamatos szöveggént közöljük a kijegyzetelt részeket, hanem Gyulayhoz hasonlóan, mi is külön sorba szedtük a naplók tartalmi és szövegmutató sorait.

A kötetben nem találkozhattunk olyan eltervezett kiemelési rendszerrel, mint a *Lotty!–Fanny!* esetében. A szöveget sem „Tekintélyes”, sem „Nagyságos Lapok” nem tagolják és a datálás sem bontja meg szembe-tűnő módon a szövegegységet, bár Gyulay többször is feltünteti a dátumot.

A *Visszatekintés*, a *Felleg és Sárkány* címeinek, valamint az etimologizálás alcímeinek kiemelését középre rendezéssel oldottuk meg.

A *Felleg és Sárkány* jelentett még komolyabb kihívást abból a szempontból, hogy a kéziratban Gyulay csak aláhúzással jelezte az éppen beszélő szereplőt, így a szöveg párbeszédes jellegét nehezen lehetett követni. Éppen ezért itt a szöveg drámára emlékeztető elrendezését választottuk, hogy minél pontosabban elkülöníthetők legyenek a dialógusok vagy a rendezői

---

⁶ Csetri – Miskolczy, *i. m.*, 59–60.

utasítások, amelyeket mi kerek zárójelben adunk vissza, míg Gyulay dőlt vonalakkal különítette el a főszövegtől. Egy-egy új szereplő belépését mindig a szereplő nevének közepén való feltüntetésével jelezzük. A párbeszédes műben a szereplők neveit az eredeti írásmódnak megfelelően közöljük, mivel ezek tulajdonnevek.

A szavak és betűk esetében két sajátosságot kellett szem előtt tartani. A kis- és nagybetűk használatában sokszor maga Gyulay sem következetes, így ezeket egységesítettük a tulajdonnév- és köznévhazsnálat mai szabályainak megfelelően. A naplók lajstromozásánál a naplónévek rövidítését egységesen, nagybetűkkel közöljük. Emellett néhány betűcsoport (a, o, u; e, i) következetlenül használt magánhangzóit, valamint a mássalhangzók időjelölését is emendáltuk. Az egybe- és különírás kérdésénél szintén a mai helyesírási szabályokat követtük. Eredeti formában közöljük viszont a személyneveket (Vesselényi), a tájnyelvi (szíva = szilva), régies alakokat (estve), azokat a jövevényszavakat, ahol Gyulay utal az eredetére (flángírozni = sétálni) és Gyulay kitalált szavait (pukába = próbáljuk).

Jelöletlenül közöljük a betoldásokat, emendáltuk a betűvesztéseket és -kihagyásokat. A tollal áthúzott részeket jelölés nélkül elhagytuk, szögletes zárójellel jelöltük viszont a bizonytalan olvasatot (Beharel[?]).

A hálózati kiadástól eltérően a papírkidás nem közöl tartalmi jegyzeteket. A főszöveget minimális filológiai jegyzettel terheltük, hiszen olyan kiadás volt a cél, amely kikapcsolódást, könnyű, élvezetes olvasást, a 19. század mindennapjaiban való elmerülést jelent az olvasónak.

Szabó Ágnes